

הצטרפות מוקדמת והשתתפות בתוכנית חיסכון לכל ילד: עדויות מהפעלת התוכנית

מיכל גרינשטיין-וייס¹, אופיר פינטו², אולגה קונדרטג'בה³, סטיון רול⁴, סם בופה⁵, וטליה מיטל שוורץ-טיירי⁶

תוכניות חיסכון לפיתוח נכסים לילדים (Child Development Accounts, CDAs) הן תוכניות בתחום הביטחון הסוציאלי. עם לידת הילד, או במהלך השנים הראשונות לחייו, פותחים עבורו חשבון בנק או קרן השקעות כדי לקדם חסכוניות וצבירת נכסים למטרות הקשורות בעתידו, דוגמת השכלה גבוהה או רכישת בית. בתחילת חודש ינואר 2017 יזמה ממשלת ישראל תוכנית חיסכון כללית – חיסכון לכל ילד – שנועדה לפיתוח נכסים לילדים. במסגרת התוכנית, כל ילד מקבל קרן חיסכון אישית. מדי חודש הממשלה מפקידה סכום מסוים בקרן זו, וההורים יכולים גם הם לבצע הפקדות חודשיות נוספות ואף לשנות את מיקום ברירת המחדל להפקדת כספי החיסכון – למשל, הפקדה בחשבון בנק לעומת הפקדה בקרן השקעות. מאמר זה בוחן את דפוסי ההצטרפות לתוכנית ואת ההשתתפות בה במהלך ששת החודשים הראשונים ליישומה, באמצעות שימוש בנתונים מנהליים של המוסד לביטוח לאומי, ברמת האוכלוסייה. ככלל, הממצאים מראים כי שיעור גבוה ממשקי הבית שהיו זכאים להשתתפות בתוכנית אכן השתתפו בה. בד בבד נמצא כי משקי בית אמידים, מועסקים ומשכילים יותר נטו להשתתף בתוכנית באופן פעיל בשיעורים גבוהים יותר ובדרכים שסביר שיניבו תשואה כלכלית גבוהה יותר בעתיד. תוצאות אלה מוכיחות שאף כי

מאמר זה הוא גרסה מתורגמת לעברית של המאמר Enrollment and participation in a universal child savings program: Evidence from the rollout of Israel's National Program for Children and Youth Services Review, גיליון 101, והוא מפורסם כאן באישור

- 1 מנהלת מכון המחקר למדיניות חברתית, אוניברסיטת וושינגטון בסנט לואיס, ארצות הברית
- 2 סמנכ"ל מחקר ותכנון, שירות התעסוקה הישראלי
- 3 חוקרת בכירה, המכון למדיניות חברתית, אוניברסיטת וושינגטון בסנט לואיס, ארצות הברית
- 4 חוקר בכיר, המכון למדיניות חברתית, אוניברסיטת וושינגטון בסנט לואיס, ארצות הברית
- 5 אנליסט, המכון למדיניות חברתית, אוניברסיטת וושינגטון בסנט לואיס, ארצות הברית
- 6 חברת סגל, המחלקה לעבודה סוציאלית על שם שפיצר, אוניברסיטת בן גוריון בנגב; עמיתת מחקר, מכון המחקר למדיניות חברתית, אוניברסיטת וושינגטון בסנט לואיס, ארצות הברית

תוכנית חיסכון לכל ילד עשויה להגביר את הביטחון הפיננסי הכללי של אזרחי ישראל, היא גם עלולה לגרום להגברת אי-השוויון הכלכלי.

מילות מפתח: צבירת נכסים, תוכניות חיסכון לפיתוח נכסים לילדים, התפתחות הילד, קבלת החלטות במשק הבית

1. מבוא

אחת הדרכים החדשות יחסית להתמודדות עם עוני מתמשך מתמקדת בפיתוח נכסים במקום הענקת קצבאות המיועדות להגדלת הכנסה או לתמיכה בצריכה השוטפת. אחת הדוגמאות הבולטות ביותר לגישה מבוססת נכסים היא תוכניות חיסכון לפיתוח נכסים לילדים (CDA) (Sherraden, 1991). מטרתן של תוכניות חיסכון ושל חשבונות השקעה מסוג זה היא לקדם צבירה של נכסים ככל שהילד מתבגר, בעיקר כדי שיוכל בעתיד לממן השקעה דוגמת השכלה גבוהה או רכישת בית. תוכניות חיסכון לפיתוח נכסים לילדים כוללות לרוב הפקדה ראשונית שמבוצעת על ידי התוכנית בשם הילד, תמריצים לחיסכון תואם נוסף של ההורים, או הגבלת השימוש בכספים שהושקעו למטרות דוגמת רכישת השכלה גבוהה.

נכון להיום, מדיניות הפתיחה של קרנות החיסכון לפיתוח נכסים לילדים מיושמת באופנים שונים במדינות שונות, ובכללן ישראל. התוכנית הישראלית נתפסת כאחת המקיפות ביותר בעולם, משתי סיבות: האחת – היא מיועדת לכלל ילדי ישראל עד גיל 18, גם לאלה שנולדו לפני הפעלתה, ולא רק לילדים העתידיים להיוולד. והשנייה – היא תוכנית אוניברסלית, וכוללת את כל משקי הבית, ללא מבחן אמצעים או קריטריונים מזכים נוספים (Sherraden et al., 2016). התוכנית, הנקראת **חיסכון לכל ילד**, מיושמת החל מינואר 2017 וכוללת באופן אוטומטי כל ילד שטרם מלאו לו 18 בעת פתיחת התוכנית, וכל ילד שנולד או ייוולד לאחר מכן. במסגרת התוכנית, הממשלה מפקידה בכל חודש 51 שקלים בחשבונות של הילדים (50 שקלים לפני ינואר 2019). ההורים יכולים לבחור באחת או יותר משלוש האפשרויות האלה: (1) מי שלא בחרו מסלול הפקדה, הביטוח הלאומי מפקיד את כספי החיסכון לקופת גמל או לבנק בהתאם למנגנון ברירת המחל; (2) בחירה פעילה להעביר 51 שקלים נוספים מדי חודש מקצבת הילדים שלהם לתוכנית החיסכון; (3) בחירה פעילה באחת מאפשרויות ההשקעה, החל מחשבונות בנק בעלי סיכון נמוך לטווח קצר, שהתשואות הצפויות שלהם

נמוכות, וכלה בחשבונות השקעה בעלי סיכון גבוה יותר לטווח קצר, שהתשואות הצפויות שלהם גבוהות יותר.⁷

הדרך שבה ישראל מיישמת את התוכנית מעניקה הזדמנות ייחודית לחקור את מגמות ההצטרפות הראשונית לתוכנית מסוג תוכניות חיסכון לפיתוח נכסים לילדים (CDA), ולבדוק את ההבדלים בהצטרפותם של משקי הבית לתוכנית במהלך ששת החודשים הראשונים ליישומה לפי מאפייניהם הדמוגרפיים והפיננסיים. באמצעות שימוש בנתונים מנהליים שסיפק המוסד לביטוח לאומי, המחקר מבקש לענות על שתי שאלות: האחת, באיזו מידה היו המשתתפים מעורבים בתוכנית במהלך ששת החודשים הראשונים ליישומה – כלומר, הצטרפו באופן פעיל לתוכנית במקום לבחור בברירות המחדל שלה; בחרו לבצע הפקדות נוספות לתוכנית; או בחרו סוגים שונים של אפיקי חיסכון? האחרת, אילו מאפיינים דמוגרפיים ופיננסיים מרכזיים קשורים לכל אחד מסוגי ההחלטות שנקטו מי שבחרו להשתתף בתוכנית באופן פעיל?

2. רקע

השיבותה של צבירת נכסים

נכסים ממלאים תפקיד ייחודי ברווחה הכלכלית של משק הבית (Sherraden, 1991).⁸ גישה לנכסים, גם אם היקפם מצומצם, יכולה לסייע למשקי בית למלא אחר צורכיהם החיוניים וההתחייבויות הכלכליות שלהם במהלך משבר כלכלי (financial shock) כלשהו, כגון אובדן עבודה פתאומי או ירידה לא צפויה בהכנסה. בעלות על נכסים נזילים, גם אם מצומצמים, יכולה להפחית את הסבירות לכך שמשקי בית יסבלו ממצוקה כלכלית, אשר עלולה לבוא לידי ביטוי באיחור בביצוע תשלומים חיוניים או בחוסר יכולת לרכוש מזון חיוני (Gjerston, 2016; McKernan et al., 2009). נוסף על יכולתה לשמש כבולס זעזועים עבור משקי הבית בזמני חירום לטווח קצר, בטווח הארוך הגישה לנכסים יכולה לסייע לבני משק הבית ברכישת השכלה גבוהה, בהקמת עסק או בדירור, ובכך להקל על אנשים החיים בעוני מתמשך.

7 חשבונות ההשקעה מתוארים במונחים של מסלולים בעלי סיכון נמוך, בינוני וגבוה. בהתחשב בעובדה שהכספים המושקעים צפויים להישאר בחשבונות ההשקעות לתקופה של 18 שנים, אפשר להניח שכולם בעלי סיכון נמוך לטווח ארוך, אך שיעורי התשואה הצפויים שונים לטווח ארוך.

8 חלק זה, הודן במערכת היחסים בין נכסים לבין אינדיקטורים של רווחה כלכלית, מבוסס ברובו על מחקרים קודמים שבוצעו מחוץ לישראל. אומנם אנחנו מעריכים כי רוב ההשפעות שניצפו במחקר זה הן תוצאה של מערכות יחסים הניתנות להכללה יחסית, אך אנחנו גם מכירים בכך שגורמים מוסדיים, תרבותיים וכלכליים ייחודיים לישראל עשויים לשנות את מידת ישימותם של ממצאים אלה.

באחזקת נכסים יש גם תועלות רבות שאינן פיננסיות. לדוגמה, אחזקת נכסים יכולה להאריך את אופק התכנון של אנשים ולגרום להם לגבש תוכניות לעתיד במקום להתמקד בעיקר בהתחייבויות היום-יומיות שלהם (Sherraden, 1990, 1991; Shobe & Page-Adams, 2001). כמו כן, בעלות על נכסים מקנה למשקי בית בעלי הכנסה נמוכה גמישות העשויה לשפר את יכולת קבלת ההחלטות שלהם, מפני שנכסים מאפשרים לאנשים להעביר את המימון מההתחייבויות הפיננסיות הדחופות אל מטרות פיננסיות רחבות יותר (Mani et al., 2013; Mullainathan & Shafir, 2013). ולבסוף, צבירה של נכסים משפחתיים יכולה גם להשפיע על רווחת הילדים המשתייכים למשק הבית. במקרים רבים, משפחות חסרות נכסים או בעלות היקף נכסים מצומצם עלולות להתמודד עם קשיים הקשורים להזנה, לבריאות ולהשכלה של ילדיהן. קשיים אלו עלולים לגרום להשלכות חמורות על המוביליות החברתית והכלכלית של הילדים ועל רווחתם בעתיד (Boehm & Schlottmann, 1999; Green & White, 1997; Shanks, 2007). בכיוון ההפוך, ממצאי מחקרים הראו כי יש קשר בין בעלות על היקף רב יותר של נכסים פיננסיים ולא פיננסיים של משקי בית לבין הישגים אקדמיים גבוהים יותר של הילדים המשתייכים אליהם (Elliott et al., 2011; Haurin et al., 2002; Kim & Sherraden, 2011; Shanks & Destin, 2009; Zhan, 2006; Zhan & Sherraden, 2003).

תוכניות היסכון לפיתוח נכסים לילדים

תוכניות היסכון לפיתוח נכסים לילדים (CDAs) יכולות לעודד צבירת נכסים ולחזק את רווחתם הכלכלית של הילדים ומשפחותיהם, משום שהן מתמקדות בעיקר בהשקעות לטווח ארוך בילדים ובתועלות ארוכות הטווח של צבירת נכסים. ככל שהתוכנית נפתחת כשהילדים צעירים יותר, כך הם יוכלו להפיק תועלת רבה יותר מהקרן ומהריבית שיצטברו בה. גם סכומים קטנים שיופקדו בתוכנית בקביעות יוכלו להניב היסכון ניכר עד שהילדים יגיעו לבגרות. העלאת הסכום שיעמוד לרשותם של הילדים בחיסכון תוכל לשפר במישרין את חייהם בעתיד ותסייע להם ברכישת השכלה גבוהה, בהקמת עסק או בדיור. נוסף על כך, ערכן העולה של תוכניות החיסכון (לדוגמה, ההפקדות הקבועות של הממשלה) יכול לשפר את ציפיותיהם של הילדים ושל ההורים בנוגע לעתיד, ולהקל עליהם את העומס הרגשי והפסיכולוגי הכרוך בהתמודדות כלכלית בבגרות הצעירה. לבסוף, לתוכניות היסכון לצבירת נכסים יש פוטנציאל לקדם את היכולות והידע הפיננסי של הילדים וגם את המוביליות הכלכלית שלהם, ללא קשר לרקע החברתי-כלכלי שהם באים ממנו (Huang et al., 2013).

מחקרים שנערכו במדינות שונות הצביעו על תרומתה של התוכנית להתנהגותם של משקי בית. מדינות אחדות אימצו את מדיניות ה-CDA, ובהן בריטניה,⁹ קנדה, סינגפור, דרום קוריאה ומדינות רבות בארצות הברית (Butrica, 2015; Loke & Sherraden, 2009). מכיוון

9 בריטניה הפסיקה להפקיד כספים לתוכניות CDA ב-2011.

שתוכניות CDA פותחו ומיושמות רק בעשורים האחרונים, העדויות בדבר השפעתן מוגבלות, אולם מעדויות ראשוניות מתוכניות ניסיוניות באוקלהומה, ארצות הברית, עולה שהן נראות מבטיחות. מחקרים מרמזים על השפעות חיוביות של התוכניות על רמת הנכסים בחשבונות בנק המיועדים ללימודים במוסדות ההשכלה הגבוהה (Clancy et al., 2016), על ציפיות גבוהות יותר של הורים בנוגע ללימודי הילדים במוסדות להשכלה גבוהה (Kim et al., 2015), על תסמיני דיכאון מעטים יותר (Huang, Sherraden, et al., 2014; Huang, Kim, et al., 2014), היקף מצומצם יותר של ענישה הורית (Huang et al., 2019) ועל רמות גבוהות יותר של התפתחות רגשית-חברתית בקרב ילדים במשפחות מעוטות יכולת (Huang et al., 2017; Huang, Sherraden, et al., 2014)¹⁰.

מחקרים אחדים התמקדו בהסברים בדבר אופי ההשתתפות בתוכנית. למשל, מחקר שבדק את הקשר בין מאפייני משק הבית לבין השתתפות בתוכניות CDA הראה שהשתתפות פעילה יותר מיוחסת לגזע או למוצא עדתי (Zager et al., 2010). מחקרים אחרים הראו זיקה להשכלת ההורים (Frenette, 2017; Huang et al., 2013), לגובה ההכנסה ולהיקף ושווי הנכסים של משק הבית (Han & Chia, 2012; Kempson et al., 2011; Zager et al., 2010).

3. חיסכון לכל ילד: התוכנית הישראלית

מתוך מודעות לחשיבותו של החיסכון, וכדי לפעול לניתוק הקשר בין ההזדמנויות הכלכליות של ההורים לאלה העתידיות של ילדיהם, יישמה הממשלה בישראל בינואר 2017 את תוכנית חיסכון לכל ילד.¹¹ באמצעות התוכנית, המוסד לביטוח לאומי מבצע הפקדות חודשיות בסך 51 שקלים לפני ינואר 2019) בתוכניות חיסכון לכל ילדי ישראל עד גיל 18. כל ילד נרשם אוטומטית לתוכנית כברירת מחדל, וזוכה להפקדות חודשיות בסך 51 שקלים מהמוסד לביטוח לאומי. ההורים יכולים גם לבחור לרשום באופן פעיל את ילדם לתוכנית, ולא לסמוך על אפשרויות ההצטרפות כברירת מחדל. אם ההורים בוחרים לרשום את ילדיהם לתוכנית באופן פעיל, הם יכולים לבחור מתוך שתי אפשרויות נוספות: האחת, ההורים יכולים להפקיד סכום נוסף של 51 שקלים מקצבת הילדים החודשית שלהם – תשלום ממשלתי נפרד המבוצע לזכות ההורים עבור כל ילד – בתוכנית החיסכון של הילד, וכך להוריד את תשלומי הקצבה של ילדיהם ולהעלות את ההפקדות החודשיות לתוכנית לסכום של 102 שקלים. האחרת, ההורים יכולים לבחור את אפיק החיסכון שבו יפקיד המוסד לביטוח לאומי את הכספים של התוכנית, כולל חשבונות בנק או אחת מכמה קרנות השקעה. חסכוניות בחשבונות בנק

10 לסקירת התוצאות המלאה ראו Beverly et al., 2016.

11 למידע נוסף על תוכנית חיסכון לכל ילד ולדיון על שיקולי התכנון השונים בנוגע לחשבונות, ראו אצל גל ואחרים (2016).

מתאפיינים בשיעורי ריבית נמוכים יותר, וקרנות השקעה מתאפיינות בדרך כלל בשיעורי תשואה צפויים גבוהים יותר. מתוך קרנות ההשקעה, משקי הבית יכולים לבחור מבין קרנות השקעה בעלות סיכון נמוך, בינוני וגבוה, וכן מבין קרנות השקעה שריעה והלכתית, הנמצאות בפיקוח דתי.¹² ילדים שהוריהם אינם בוחרים באופן פעיל להירשם לתוכנית בתוך שישה חודשים מיום לידתם, נרשמים על ידי המדינה לתוכנית ברירת המחדל: הם מקבלים 51 שקלים לחודש מהמוסד לביטוח לאומי, ועשויים להירשם לקרן השקעות בעלת תשואה נמוכה. לבסוף, כל הילדים זוכים לכמה הפקדות נוספות בתוכנית שלהם (255 שקלים בגיל 3, 255 בגיל 13 לבנים ובגיל 12 לבנות, ו-510 שקלים בגיל 21, אם בחרו לא למשוך את החיסכון בגיל 18).

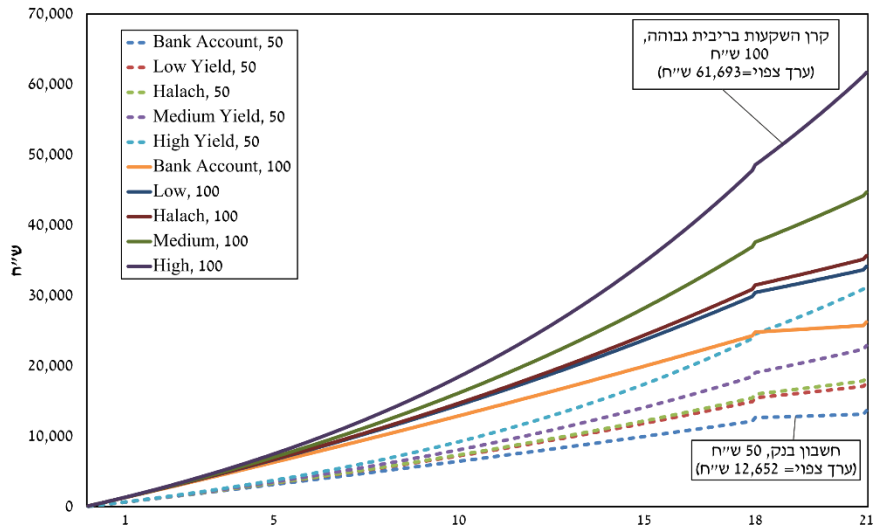
כל הילדים בישראל ירוויחו מתוכנית זו, והתועלות הפיננסיות הצפויות בעתיד עשויות להיות משמעותיות, אך הן תלויות בבחירות של ההורים ושל הילד (כאשר יגיע לבגרות). תרשים 1 מציג את התשואות הצפויות למוטבים בתוכנית, לפי בחירות ההשקעה של ההורים והחלטתם להפקיד סכומים נוספים החל מינואר 2017 (כשהתוכנית יושמה).¹³ ילדים שהוריהם החליטו להשקיע את כספי התוכנית באופן השמרני ביותר – כהפקדות בחשבון חיסכון בבנק, ובחרו שלא להשקיע 50 שקלים נוספים מקצבת הילדים – צפויים לקבל כ-13,300 שקלים אם ימשכו את כספם בגיל 21. ילדים שהוריהם השקיעו באופן לא שמרני – הפקדות של 100 שקלים מדי חודש בקרן בעלת תשואה גבוהה – צפויים לקבל כ-61,700 שקלים אם ימשכו את כספם בגיל 21.

אף שהתוכנית מעודדת את המוטבים לייעד את החסכונות הנצברים בתוכנית ללימודים גבוהים או לדיוור, היא אינה מגבילה את השימוש בכספים. התוכנית השתמשה במגוון אמצעים לעידוד השתתפות פעילה של משקי הבית. למשל, במהלך התקופה הראשונה להפעלת התוכנית עודד המוסד לביטוח לאומי את משקי הבית להצטרף באופן פעיל לתוכנית וקידם אותה באמצעות רשתות חברתיות ותקשורת מסורתית, כולל מסעות פרסום ופרסום במקומות שונים (לדוגמה, כרזות של המוסד לביטוח לאומי בבתי חולים). המוסד לביטוח לאומי גם שילב פרסום מקוון עם שיתוף פעולה עם רשויות דתיות כדי לקדם את התוכנית בקרב המגזר החרדי, שהגישה שלו לאמצעים מקוונים נמוכה יותר (בן שחר ולב און, 2013). מאמצים דומים הושקעו כדי להגיע לקהילה הערבית-ישראלית, אם כי הדבר נעשה באמצעות עובדים סוציאליים מקומיים ורשויות מוניציפליות, ולא באמצעות מנהיגים דתיים.

12 המידע על כל אחת מקרנות ההשקעה מופיע באתר המוסד לביטוח לאומי.

13 עם יישומה העניקה תוכנית חיסכון לכל ילד 50 שקלים בחודש, וכן שתי הפקדות נוספות של 500 שקלים – בגיל 18 ובגיל 21.

תרשים 1: תשוואות צפויות מבחירות בהשקעות שונות בתוכנית חיסכון לכל ילד*

* תרשים זה מציג את הערך העתידי הצפוי של חשבונות חיסכון לכל ילד לכל ילד ישראלי בעת משירת הכספים. ההנחה מבוססת על מבנה התוכנית נכון ל-1 בינואר 2017, ועל תנאי שוק נורמליים ותשוואות ממוצעות מכל סוג חשבון המופיע באתר הביטוח הלאומי, שיעורי הריבית המוצגים מבוססים על שיעורי הריבית במאי 2018. הקווים הרציפים מייצגים השקעות עם הפקדות חודשיות נוספות של 50 שקלים, והקווים המקוקעים מייצגים השקעות ללא הפקדות נוספות. לא מוצג צפי התשוואות של קרנות שריעה, מכיוון שאין בנמצא די מידע רטרוספקטיבי כדי לעשות זאת.

4. שיטה

כדי לנתח בחירות של משקי בית בנוגע לתוכנית חיסכון לכל ילד, השתמשנו בנתוני אוכלוסייה של הביטוח הלאומי. הנתונים נלקחו מתוך רשומות מנהליות של ההשתתפות בתוכנית בשנת החודשים הראשונים מאז יישומה, וסופקו על ידי המוסד לביטוח לאומי. המחקר הנוכחי בדק את ההשתתפות בתוכנית במסגרת מבנה התוכנית בתחילת יישומה בינואר 2017. למוסד לביטוח לאומי יש גישה לרשומות ההשתתפות של כל הילדים שהיו זכאים להצטרף לתוכנית, אשר כוללות את כל הילדים הישראלים עד גיל 18 שצורפו לתוכנית באופן אוטומטי (וחלק קטן של צעירים בני 18–19 שנכנסו לתוכנית רק בתקופת ההפעלה הראשונית שלה), והוא אוסף נתונים גם על מגוון מאפיינים של ילדים ומשקי בית, כולל גודל, תכונות דמוגרפיות, רמות ההכנסה ומצב התעסוקה של ההורים.

ביצענו ניתוחי רגרסיה לוגיסטית כדי לבחון את הקשר בין מאפיינים דמוגרפיים ופיננסיים של הילדים ומשקי הבית לבין ההחלטות שקיבלו משקי הבית בנושא תוכנית חיסכון לכל ילד. להלן משוואת המודל:

$$\text{logit}(P) = \log\left(\frac{P}{1-P}\right) = \beta_0 + C_{ij}\beta_1 + H_j\beta_2$$

כאשר $P = Pr(Y_{ij} = 1 | C_{ij}, H_j)$, אז Y_{ij} מייצג בחירות דיכוטומיות עבור ילד i ממשק בית j . כלומר, בכל מודל רגרסיה, המשתנה התלוי הוא משתנה דמה המייצג אחת משלוש בחירות: (1) בחירה להצטרף באופן פעיל לתוכנית (=1 אם נרשמו; 0 בחירה אחרת); (2) בחירה להפקיד 50 שקלים נוספים לתוכנית (=1 אם הפקידו סכום נוסף; 0 בחירה אחרת); (3) בחירה בקרן השקעות (=1 אם בחרו קרן השקעות; 0 אם נבחר חשבון בנק). C_{ij} ו- H_j מייצגים את המאפיינים הדמוגרפיים והכלכליים של הילד ומשק הבית, בהתאמה. מקדמי β_1 ו- β_2 מייצגים את קשרי הגומלין בין משתני הדמה (אחת משלוש הבחירות) לבין מאפייני הילד ומשקי הבית. יחידת הניתוח היא כל אחד מהילדים שהשתתפו במחקר, אולם חישוב שגיאות התקן בוצע ברמת משק הבית. ההחלטות להשקיע 50 שקלים נוספים והבחירות בקרן השקעות הוגבלו רק למשקי בית שבחרו להצטרף באופן פעיל לתוכנית. מכיוון שההבדלים האמיתיים בין חלקי האוכלוסייה והמדדים שלה היו ידועים, לא ביצענו בדיקות השערות (Figueiredo Filho et al., 2013). לפיכך אנו מתמקדים בפירוט המשמעות המעשית של הקשרים שנצפו בנתונים, ולא במשמעות הסטטיסטית.

מאפייני אוכלוסיית המחקר

לוח 1 מציג את המאפיינים של כל משקי הבית והילדים שהיו זכאים להשתתף בתוכנית בעת יישומה. לכשליש ממשקי הבית היה ילד אחד, ל-29.6% היו שני ילדים, ל-21.1% היו שלושה ילדים ול-17.6% היו ארבעה ילדים או יותר. מרבית משקי הבית (67.5%) היו יהודים לא-חרדים, 23.2% ערבים, ו-9.3% יהודים חרדים. 79.7% מההורים היו נשואים, וב-95.2% ממשקי הבית חיו שני ההורים בבית. משקי בית אשר בראשם עמדה אישה היוו 31.4% מכל משקי הבית הזכאים לתוכנית; הגיל הממוצע של בן המשפחה המבוגר יותר במשק בית היה 41.6 שנים. ב-10.8% ממשקי הבית שני ההורים לא היו מועסקים, וב-59.2% ממשקי הבית לשני ההורים לא הייתה השכלה על-תיכונית. השכר הממוצע במשקי הבית היה 17,500 שקלים לחודש, וכל אשכול חברתי-כלכלי¹⁴ היווה נתח דומה ממשקי הבית. לבסוף, 40.8% מהילדים היו בני 0 עד 6 שנים, 20.1% בני 7 עד 10, והיתר מבוגרים יותר. החלוקה המגדרית של הילדים הייתה פחות או יותר שווה.

14 אשכול חברתי-כלכלי אזורי נע בין 1 ל-10 (האשכול החברתי-כלכלי הגבוה ביותר=10). המדד משלב אינדיקטורים דמוגרפיים, השכלתיים, תעסוקתיים וכלכליים ברמה המקומית.

לוח 1: הממצאים התיאוריים על אודות משקי בית בתוכנית חיסכון לכל ילד בעת יישומה

ממוצע/יחס	
	מאפיינים של משקי בית
	מוצא עדתי
.09	יהודי חרדי
.23	ערבי-ישראלי
.68	יהודי לא-חרדי
.31	האם היא המובילה במשק הבית
.95	משק בית של שני הורים
.20	ההורים אינם נשואים
41.6	גיל בן המשפחה המבוגר ביותר
	מספר ילדים
.32	1
.30	2
.21	3
.18	4 ויותר
.11	הורה(ים) אינם עובדים
.59	הורה(ים) אינם בעלי השכלה על-תיכונית
17,500	שכר חודשי של משק הבית (שקלים)
	אשכול חברתי-כלכלי
.32	נמוך יותר
.33	בינוני
.35	גבוה יותר
	מאפייני הילדים
	גיל
.41	0–6 שנים
.20	7–10 שנים
.19	11–14 שנים
.20	15–19 שנים
.51	זכר
	סדר לידה
.41	ראשון
.28	שני
.16	שלישי
.15	רביעי ויותר
1,278,475	מספר משקי בית
3,105,245	מספר ילדים

5. ממצאים

ההצטרפות לתוכנית חיסכון לכל ילד והשתתפות בה

בסך הכול הצטרפו באופן פעיל לתוכנית 64.6% ממשקי הבית שבהם ילד אחד לפחות שהיה זכאי להצטרף לתוכנית בעת יישומה, ו-35.4% ממשקי הבית הנותרים הצטרפו לתוכנית על בסיס ברירת מחדל. מתוך משקי הבית שביצעו בחירה פעילה, 64.5% הוסיפו 50 שקלים מקצבת הילדים שלהם לתוכנית, מה שמראה שרוב ניכר ממשקי בית שהצטרפו באופן פעיל לתוכנית גם ייעדו באמצעות קצבת הילדים כספים מהצריכה השוטפת לתוכנית חיסכון לטווח ארוך. במילים אחרות: 41.6% מקרב משקי הבית הזכאים להצטרפות לתוכנית בחרו להפקיד 50 שקלים נוספים. יתרה מזאת: 59.7% ממשקי הבית שהצטרפו באופן פעיל לתוכנית בחרו להפקיד את הכספים בקרן השקעות כלשהי.

לוח 2 מציג את אפיק החיסכון שבחרו ההורים לילדים שהשתתפו בתוכנית. הבחירה הפופולרית ביותר הייתה בחשבונות חיסכון בבנק, שהם בעלי ריבית קבועה והתשואה הצפויה מהם היא הנמוכה ביותר; במקום השני עמדה הבחירה בקרנות בהשקעה גבוהה, שבהן התשואה הצפויה היא הגבוהה ביותר. עיבוד הנתונים הראה כי 13% ממשקי הבית הצטרפו לקרנות השקעה דתיות. כמו כן, קרנות ההשקעה הדתיות, שריעה והלכתית, אשר קיבלו אישור כשרות להלכה, היו פופולריות למדי בקרב משקי בית שהחליטו לבצע הפקדות באופן פעיל.

לוח 2: שיעור משקי הבית המשתתפים בתוכנית. לפי סוג חיסכון

קרן השקעות				חשבון בנק	
תשואה גבוהה	תשואה בינונית	תשואה נמוכה	דתיות	ריבית משתנה	ריבית קבועה
.27	.16	.05	.13	.07	.32

מאפייני ילדים ומשקי בית והחלטות לגבי השתתפות בתוכנית "חיסכון לכל ילד": רגרסיה לוגיסטית

לוח 3 מציג את תוצאות הרגרסיות הלוגיסטיות שנעשו כדי לבחון את הקשרים בין מאפייני הילדים ומשקי הבית לבין ההחלטות בדבר השתתפות בתוכנית חיסכון לכל ילד, כולל ההחלטות להצטרף לתוכנית באופן פעיל, להפקיד 50 שקלים נוספים ולבחור קרן השקעות. משיקולי מקום בלוח יופיעו רק הממצאים החשובים ביותר.

לוח 3: החלטות בנוגע להשתתפות בתוכנית חיסכון לכל ילד. מודל רגרסיה לוגיסטית*

משתנה החלטה (1 = כן, 0 = לא)			
בחירה בקרן השקעות ⁽³⁾	הפקדה של 50 שקלים נוספים ⁽²⁾	בחירה פעילה ⁽¹⁾	
יחס סבירות	יחס סבירות	יחס סבירות	
			מאפייני הילדים
.926 (.0008)	.952 (.0007)	.929 (.0006)	גיל
1.01 (.004)	.995 (.003)	1.003 (.003)	זכר (ייחוס: נקבה)
.861 (.002)	.959 (.002)	.903 (.002)	סדר לידה
			מאפיינים של משקי הבית
3.526 (.01)	.719 (.01)	1.872 (.011)	סוג אוכלוסייה: יהודים חרדים ²
.07 (.01)	.595 (.009)	.345 (.008)	סוג אוכלוסייה: ערבים ²
1.24 (.007)	1.042 (.006)	1.188 (.006)	בראש משק הבית עומדת האם (ייחוס: בראש משק הבית לא עומדת האם)
.886 (.017)	.965 (.017)	1.079 (.013)	משק הבית כולל שני הורים
.743 (.009)	.852 (.008)	.786 (.007)	ההורים אינם נשואים (ייחוס: ההורים נשואים)
1.016 (.0005)	1.015 (.0005)	1.001 (.0004)	גיל ראש משק הבית
1.232 (.003)	.893 (.002)	1.137 (.002)	מספר ילדים
.804 (.013)	1.845 (.01)	1.354 (.009)	שיעור ההורים העובדים
4.238 (.009)	1.825 (.009)	2.601 (.008)	שיעור ההורים שהם בעלי השכלה על-תיכונית כלשהי או השכלה גבוהה
1.019 (.0004)	1.011 (.0003)	1.004 (.0003)	שכר משק בית חודשי (1,000 שקלים)

משתנה החלטה (1 = כן, 0 = לא)			
בחירה בקרן השקעות ⁽³⁾	הפקדה של 50 שקלים נוספים ⁽²⁾	בחירה פעילה ⁽¹⁾	
יחס סבירות	יחס סבירות	יחס סבירות	
.636 (.01)	1.288 (.008)	.951 (.007)	אשכול חברתי-כלכלי בינוני ³
.93 (.01)	1.318 (.009)	1.041 (.008)	אשכול חברתי-כלכלי גבוה ³
1.033 (.014)	.921 (.012)	1.198 (.010)	מרחק בינוני מערים גדולות ⁴
1.358 (.015)	.949 (.013)	1.084 (.010)	מרחק קצר מערים גדולות ⁴
1.308 (.008)	1.148 (.007)	1.014 (.006)	אזור כפרי (ייחוס : אזור עירוני)
.907 (.045)	1.115 (.041)	2.03 (.033)	קבוע
.319	.144	.155	R-squared
2,135,587	2,135,587	3,105,245	ילדים
875,907	875,907	1,278,474	משקי בית

* Standard errors מופיעות בסוגריים.

1. מוגבל למשקי בית שביצעו בחירה פעילה.
2. קבוצת ייחוס : יהודים לא-חרדים.
3. קבוצת ייחוס : אשכול חברתי-כלכלי נמוך.
4. קבוצת ייחוס : מרחק רב מערים גדולות.

קשר שלילי וחזק יחסית נמצא בין גיל הילד לבין ההשתתפות פעילה בתוכנית : עם כל עלייה של שנה בגיל הילד, ירדה הסבירות להצטרפות פעילה ב-7.1%. במילים אחרות, ילדים גדולים יותר צורפו בדרך כלל לתוכנית ברירת המחדל. בקרב הילדים שהצטרפו לתוכנית, ככל שגיל הילד היה גבוה יותר כך הסבירות להפקדת כספים בקרן השקעות, ולהפקדת 50 שקלים נוספים, הייתה נמוכה יותר ; מקדמי הרגרסיה היו דומים במובהקותם. בהתחשב בעובדה שקרנות השקעה בעלות תשואה גבוהה יותר מתאפיינות בסיכון גבוה יותר בטווח הקצר, ממצא זה תואם לרתיעה הבסיסית מסיכון, שיכולה להסביר את נטיית ההורים לבחור בסיכון מצומצם ככל שהילדים גדלים.

עובדה מעניינת היא שמקדם סדר הלידה של הילד במשפחה מצביע על מגמה הפוכה. הסבירות להצטרפות פעילה לתוכנית ירדה ב-9.7% עם כל עלייה בסדר הלידה (לדוגמה, הילד השני במשפחה לעומת הילד הראשון). בד בבד, הסבירות להפקדות של 50 שקלים נוספים ולבחירה בקרן השקעות ירדה עבור ילד נוסף (ב-4.1% וב-13.9%, בהתאמה), מה שמצביע

ככל הנראה על יחס מורכב יותר בין גיל הילד לגודל המשפחה. ההבדלים בהצטרפות ובהשתתפות לפי מגדר הילד היו קטנים במיוחד, אך מובהקים.

הממצאים מורים על קשר חיובי בין מספר הילדים במשק הבית לבין הסבירות להצטרפות פעילה. הורים עם מספר רב יותר של ילדים נטו יותר להפקיד את כספי התוכנית בחשבון השקעות, ונטו פחות להפקיד 50 שקלים נוספים. מקדם הרגרסיה הגבוה ביותר היה בעניין הבחירה באפיק החיסכון: כשכל המדדים האחרים שווים, התוספת של ילד אחד במשפחה העלתה ב-23.2% את הסבירות לבחירה בקרן השקעות. מצד אחד, משקי בית עם יותר ילדים יכולים לצפות להפיק תועלת רבה יותר מהתוכנית. משפחות גדולות יותר עשויות גם להתמודד עם אילוצים פיננסיים שימנעו מהן להתחייב להפקדות חודשיות נוספות לכל ילד. מצד אחר, התועלות הפוטנציאליות שבהפקדות כספים לקרנות בעלות תשואה גבוהה יותר עשויות לסייע בקיזוז סכומי הפקדות נמוכים.

ההבדלים העדיניים במגמות ההשתתפות בתוכנית היו בולטים במיוחד כאשר השוונו בין ילדים ממשקי בית יהודיים חרדיים וערביים לבין ילדים ממשקי בית יהודיים לא-דתיים. הסבירות להצטרפות פעילה לתוכנית הייתה גבוהה פי 1.87 בקרב יהודים חרדים, ונמוכה פי 2.9 בקרב ערבים, מאשר הסבירות בקרב יהודים לא-חרדים. ההבדלים בסבירות היו אף גדולים יותר בנוגע לבחירות באפיקי החיסכון. משקי בית יהודיים חרדיים נטו לבחור בקרן השקעות הרבה יותר מאשר משקי בית יהודיים לא-חרדיים, ואילו משקי בית ערביים נטו לבחור באפשרות זו הרבה פחות ממשקי בית יהודיים לא-חרדיים (יחסי סבירות = 3.53 ו-0.07. בהתאמה). בה בעת, בקרב קבוצות מיעוט עדתיות, הסבירות שהורים יבחרו להפקיד 50 שקלים נוספים בתוכניות החיסכון של הילדים הייתה נמוכה מהסבירות שהורים ממשפחות שהן מקבוצות רוב עדתי יעשו זאת. הבדלים אלה נצפו לאחר בקרה על אינדיקטורים דמוגרפיים, השכלתיים וכלכליים, והם מצביעים, ככל הנראה, על חשיבותן של העדפות השקעה תלויות תרבות, או על העובדה ששתי הקבוצות מתמודדות עם אילוצים פיננסיים מגבילים יותר.

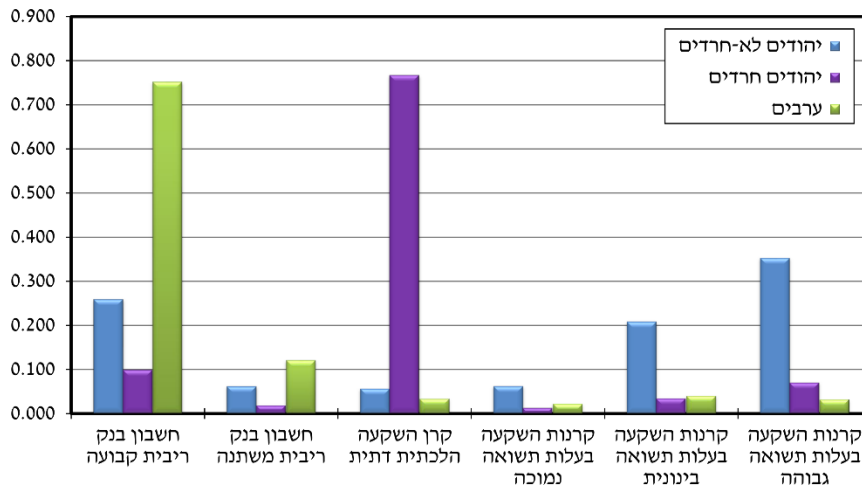
מצאנו שיש קשרי גומלין חזקים וחיוביים בין הרקע ההשכלתי והמצב התעסוקתי של ההורים לבין הצטרפות פעילה לתוכנית (יחסי סבירות = 2.60 ו-1.35 בהתאמה). קשרי גומלין חזקים וחיוביים נשמרים גם בין הרקע ההשכלתי של ההורים לבין הבחירה בקרן השקעות (יחס סבירות = 4.24), ואילו בקשר שבין מצב התעסוקה של ההורים לבין הבחירה בקרן השקעות נמצאה מגמה הפוכה (יחס סבירות = 0.80). הממצא הראשון עשוי להוכיח שהשכלה מייצגת תחכום פיננסי וכללי של ההורים; הממצא השני עשוי להצביע על העדפות ברורות יותר לאפשרויות השקעה בטוחות יותר עם תגמול עתידי מובטח יותר (בטווח הקצר) בקרב הורים עובדים. הורים משכילים ועובדים נטו יותר להפקיד 50 שקלים נוספים בתוכניות של ילדיהם, וחשיבות יחסי הסבירות הייתה גדולה ובת השוואה (1.83 ו-1.85 בהתאמה). גם כאשר מדד ההכנסה הוחזק קבוע, התרומה של תעסוקת ההורים לבחירה לבצע הפקדה של 50 שקלים נוספים נשארה מובהקת. התרומה של משכורת נוספת במשק הבית הייתה חיובית

אך בעלת מובהקות לא גבוהה יחסית לממצאים אחרים, והייתה תלויה גם במשתנים נוספים. לדוגמה, הסבירות לביצוע הפקדה של 50 שקלים נוספים מדי חודש עלתה ב-1.1% עבור כל 1,000 שקלים נוספים בשכר החודשי של משק הבית.

ניתוח ההבדלים בין תתי-אוכלוסיות

כדי לבדוק את ההטרוגניות בתתי-אוכלוסיות, תרשים 2 מתאר את הבחירה באחת מאפשרויות ההפקדה שהתוכנית מאפשרת, לפי תת-אוכלוסייה. מקרב אלה שבחרו להצטרף לתוכנית באופן פעיל, 87% מהערבים הישראלים הפקידו את הכספים בחשבון בנק, 77% מהיהודים החרדים בחרו בקרנות השקעה דתיות ו-56% מהיהודים הלא-חרדים בחרו בקרן השקעות בעלת תשואה בינונית-גבוהה. תוצאות אלה מעניינות, משתי סיבות: האחת, אומנם הממצאים מראים שיהודים חרדים נטו לבחור בקרנות השקעה בשיעורים גבוהים יותר מאשר בחשבונות בנק, אך הם לא נטו לבחור קרנות בעלות שיעורי תשואה צפויים גבוהים. האחרת, שיעור ההצטרפות של הערבים הישראלים לקרנות הדתיות היה נמוך מאוד, למרות הסיכוי שיצטרפו לקרן תואמת לשריעה. ההבדלים בבחירה של אפיק החיסכון מצביעים על הבדלים בהעדפות פיננסיות הקשורות למוצא אתני ולרקע דתי או תרבותי של משקי בית ישראליים.

תרשים 2: אפיקי הפקדה בתוכנית חיסכון לכל ילד. לפי תת-אוכלוסייה

6. דיון ומסקנות

מאמר זה בוחן את שיעור ההצטרפות לתוכנית חיסכון לכל ילד בישראל ואת אופן ההשתתפות בה במהלך ששת החודשים הראשונים ליישומה. התגובה הראשונית לתוכנית מעודדת. יותר משני שלישים ממשקי הבית הצטרפו באופן פעיל לתוכנית, ומתוכם כמעט שני שלישים בחרו להעביר 50 שקלים נוספים מקצבת הילדים שלהם לתוכנית החיסכון הסגורה. השיעור הגבוה של ההצטרפות הפעילה לתוכנית הוא תוצאה, ככל הנראה, של מאמצי הממשלה בישראל ליצירת מודעות אליה, באמצעות פרסום בעיתונות המסורתית, ברדיו ובטלוויזיה, וכן באמצעות רשתות חברתיות, כרזות של המוסד לביטוח לאומי בבתי חולים ושיתוף פעולה עם רשויות דתיות; כל אלה כדי לעודד כמה שיותר ממשקי הבית לקבל החלטות פעילות בדבר האופן שבו יקצו את כספי החיסכון בתוכנית.

נמצא שיותר מהכנסה, גיל, תעסוקה ומגוון רחב של מאפיינים אחרים, השכלתם של ההורים וההשתייכות לתת-קבוצות מיעוט הן המנבאים החזקים ביותר של האופן שבו ההורים בוחרים להשקיע עבור ילדיהם. את התרומה הייחודית של השכלת ההורים לבחירת אפיק ההשקעה ניתן להסביר באמצעות הבדלים אפשריים בידע ובמיומנויות הפיננסיות הנדרשות כדי לקבל החלטה הנוגעת להשקעה פיננסית כמו זו שאפשר לבצע במסגרת השתתפות פעילה בתוכנית. חינוך פיננסי או התערבויות אחרות המכוונות לסייע למשקי הבית להרגיש נוח יותר לקבל החלטות בנוגע להשקעות (לדוגמה, לבחור להשקיע באופן פעיל עבור ילדיהם, ולהעדיף קרנות השקעה על פני חשבונות בנק) עשויים לסייע למשקי הבית האלה להפיק את המרב מתוכנית חיסכון לכל ילד.

יתרה מזאת: הממצאים מראים כי משקי הבית הישראליים מבקשים, בדרך כלל, לקבל החלטות כלכליות יעילות בדבר ההצטרפות שלהם לתוכנית, על סמך מצב משק הבית והמצב הפיננסי הנוכחיים שלהם. כלומר, בקרב משקי הבית שיכולים להפיק מהתוכנית את המרב – כאלה עם ילדים צעירים יותר או עם ילדים רבים יותר – נמצאו שיעורים גבוהים יותר של הצטרפות פעילה לתוכנית, ושל הפקדת כספים בחשבונות השקעה ולא בחשבונות בנק. אף על פי כן, משקי הבית שבהם מספר רב יותר של ילדים, צפויים לבחור פחות להפקיד 50 שקלים נוספים. הדבר מצביע כנראה על חוסר רצון או קושי רב יותר שלהם לוותר על חלק מהתמיכה בצריכה הניתנת לכל אחד מילדיהם באמצעות קצבת הילדים. ייתכן גם שמשקי בית שההכנסות שלהם נמוכות יותר נוטים להעדיף את הצריכה השוטפת (ומעבירים 50 שקלים מקצבת הילדים שלהם בשיעור נמוך יותר ממשקי בית שהכנסתם גבוהה יותר), ואת היציבות של נכסיהם (מפקידים לקרנות השקעה בשיעור נמוך יותר ממשקי בית שהכנסתם גבוהה יותר), אף שתומתם של משתנים אלו הייתה קטנה יותר. החלטות אלה עשויות להוריד את הסכום שיצטבר בתוכנית עבור משקי בית אלה, אך הן עשויות גם להיות תגובה לאילוצי ההכנסה והנזילות של משקי בית בעלי הכנסה נמוכה יותר. ככל הנראה, משקי הבית מעדיפים תזרים מזומנים שוטף גבוה יותר ורווחים עתידיים ידועים מראש, על פני רווחים עתידיים גדולים יותר אך פגיעים יותר. הסבר נוסף קשור לייצוג של אוכלוסיות החרדים והערבים

בקרב משקי הבית בעלי הכנסות נמוכות (שטייר וליון, 2013). מאחר שאוכלוסיות אלו מתאפיינות בערכים תרבותיים קולקטיביסטיים, הן נוטות להסתמך על המשפחה והקהילה בנוגע לעתידן החומרי, ולכן יעדיפו שלא להעביר 50 שקלים נוספים על חשבון קצבת הילדים במטרה להגדיל את החיסכון העתידי שהתוכנית מעניקה.

סביר להניח שהתוכנית תעלה את רמת הנכסים הכללית עבור משקי הבית בישראל, אולם ההשלכות על הרווחה עקב בחירות ההפקדה הפרטניות האלה של משקי הבית בישראל הן בבחינת שאלה פתוחה שתדרוש מחקר נוסף. מקרב אלה שהצטרפו באופן פעיל לתוכנית, 39% בחרו להשקיע את הכספים בחשבון בנק. בתנאי שוק נורמליים, יגדלו ההפקדות האלה בשיעור נמוך יותר משיגדלו הפקדות בקרנות השקעה, אך הן גם יהיו פחות פגיעות. שיקולים דומים חלים על ההחלטה להעביר 50 שקלים נוספים לתוכנית מקצבת הילדים. החלטה כזאת תגדיל את הנכסים העתידיים של הילד, בהנחה שכל התנאים האחרים שווים, אך העברת כספים מקצבת הילדים הנזילה לתוכנית חיסכון עתידי משמעותה שהכסף שיכול היה לשמש את משקי הבית יפחת. על כן, הציפייה היא שמשקי בית שאינם יכולים לספוג את ההפסד הקל הזה בהכנסתם יבחרו מראש שלא להפקיד את הסכום הנוסף.

7. השלכות למדיניות

הממצאים שהוצגו לעיל מוכיחים שבחירות משקי הבית בנוגע לאפיקי ההשקעה ולביצוע הפקדה של 50 שקלים מקצבת הילדים בחיסכון עשירות להעמיק, ברמה מסוימת, את אי-השוויון הקיים בין קבוצות בחברה הישראלית, מפני שקבוצות פגיעות יותר מבחינה כלכלית, בעלות הכנסה נמוכה והשכלה פחותה, נוטות להפקיד את הכספים לתוכנית באופן שיאפשר להן לצבור פחות נכסים ממקבילותיהן, הנהנות ממצב כלכלי אמיד ובטוח יותר. דפוס זה משקף מגמות הצטרפות דומות שנצפו בתוכניות מסוג זה (CDAs) ברחבי העולם (Han & Chia, 2012; Imbeau, 2015; Kempson et al., 2011).

לממצא זה כמה השלכות. ראשית, תוכנית חיסכון לכל ילד יכולה להתייחס באופן פעיל יותר לפערים כלכליים אם היא תהיה פרוגרסיבית במהותה.¹⁵ לדוגמה, הענקת הפקדות משלימות למשפחות בעלות הכנסה נמוכה המחליטות לחסוך כספים נוספים בתוכנית תעזור למשקי בית בעלי הכנסה נמוכה לבנות נכסים בשיעורים דומים יותר למשקי בית בעלי הכנסה גבוהה, בלי להקריב חלק מקצבת הילדים שלהם – כמו במקרה של הפקדות ראשוניות גדולות יותר או הפקדות חוזרות. שנית, דרושים מאמצים נוספים המכוונים לעודד בקרב אוכלוסיות אלה

15 לסקירה של הצעות למבנה תוכנית פרוגרסיבית ראו גוטליב וטולדנו (2010); גל ואחרים (2016); גרינשטיין-וייס וצבע (2010).

דפוסי חיסכון והשקעה שיכולים להוביל לצמיחה נכסים מוגברת. במחקר קודם נמצא כי פרסום ההשקעות ההלכתיות בקהילות החרדיות הוביל להשתתפות הפעילה של קהילות אלה בתוכנית, ועל כן יש טעם במאמצי פרסום המוכוונים לאוכלוסיות ייעודיות (Grinstein-Weiss et al., 2019).

על קובעי המדיניות לשקול גם מדיניות המכוונת לסייע להורים ולילדים לחשוב כיצד להשתמש בכספי החיסכון בצורה הטובה יותר כשהילדים יתבגרו. כיום אין כל מגבלה על השימוש בכספים בעת שהילדים יגיעו לגיל 21 – מאפיין המבדיל את תוכנית חיסכון לכל ילד מכמה תוכניות דומות ברחבי העולם (Loke & Sherraden, 2009). כדי לייעל את השפעת התוכנית לטווח ארוך מתוך התייחסות לעוני ולא-שוויון, אפשר להגביל את השימוש בכספי החיסכון למטרות השקעה, כולל השכלה גבוהה, תשלום מקדמה לרכישת בית או פתיחת עסק – כפי שמציעים חוקרים שונים (גוטליב וטולדנו, 2010; גרינשטיין-וייס וצבע, 2010).

גם ללא הגבלת השימוש בכספים, קובעי המדיניות בישראל יכולים לנקוט צעדים שישלימו את התוכנית באמצעות חינוך או הכשרה פיננסיים, ולעודד צעירים לשקול בתבונה כיצד להשתמש בכספי התוכנית כשיגיעו לבגרות. אף שמטח-אנליזות של הספרות המחקרית בנושא השכלה פיננסית מורות כי ההשפעה הכוללת של תוכניות להשכלה פיננסית על התנהגויות פיננסיות נוטה עם הזמן להיות מוגבלת, הן עדיין יכולות להביא תועלת אם יינתנו בתקופות שבהן אנשים מקבלים החלטות פיננסיות מסוימות (Fernandes et al., 2014; Miller et al., 2015). גישות של אימון פיננסי אישי הראו גם הן הצלחה בשיפור התנהגויות ותוצאות פיננסיות (Moulton et al., 2015; Theodos et al., 2018). בהתבסס על ממצאים קיימים, כדאי יהיה לשלב בתוכניות דוגמת תוכנית חיסכון לכל ילד גם חינוך פיננסי בלימודי התיכון או השירות הצבאי – אז המוטבים מגיעים לגיל 18 ו-21 (בהתאמה) וזכאים לקבל גישה לכספים שנצברו, או להעניק לצעירים הכשרה פיננסית כאשר הם מושכים בפועל את הכספים מהתוכנית.

ממצאי המחקר עשויים לסייע לקובעי מדיניות במדינות אחרות בתכנון וביישום תוכניות דומות. ההבדלים בהחלטותיהם הפיננסיות של משקי בית בעלי מאפיינים שונים ובהחלטותיהן של תתי-אוכלוסיות בחברה הישראלית במסגרת השתתפותם בתוכנית חיסכון לכל ילד, מצביעים על האפשרות כי השימוש בעקרונות של כלכלה התנהגותית, למשל הכנסת ברירת המחדל האוטומטית עבור מי שלא הצטרפו באופן פעיל, יכול לשמש דרך יעילה לעידוד חיסכון. זאת בלי להגביל מראש את הבחירות של משקי הבית, ותוך מתן אפשרויות בחירה מגוונות המותאמות גם למשקי בית הנוקטים גישה פיננסית שמרנית.

החלטת המוסד לביטוח לאומי לצרף את כל ילדי ישראל לתוכנית באופן אוניברסלי, גם ללא יוזמה שנוקטים הוריהם, מבטיחה שילדים בכל משקי הבית יוכלו ליהנות בבגרותם מצבירה של נכסים. זאת ועוד, מנגנון ברירת המחדל, אשר ממקם את הכספים בחשבון השקעות (במקום בחשבון השקעות) באופן רנדומלי, מאפשר גם למשקי בית אשר צורפו אוטומטית

ולא בחרו מסלול השקעה להפיק תועלת מהצמיחה הצפויה של קרן ההשקעות, וככל הנראה גם מדיבידנדים מניבים, אם החשבונות הללו יפעלו לאורך שנים.

מקורות

בן שחר, ר"נ ולב און, א' (2013). מגדר, דת וטכנולוגיה חדשה: תפיסות, עמדות, דפוסי התנהגות ושימוש באינטרנט בקרב נשים חרדיות העובדות בסביבות עבודה ממוחשבות. **מגמות, מט(2)**, 272–306.

גוטליב, ד' וטולדנו א' (2010). **הצעה: מענק העצמה לילד**. המוסד לביטוח הלאומי.

גל, ג', מדהלה-בריק, ש', גרינשטיין-וייס, מ' וקובינגטום, מ' (2016). **תכנית חיסכון לילדים בישראל: רקע וסקירת חלופות**. תקציר מדיניות, מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל.

גרינשטיין-וייס, מ' וצבע, י' (2010). **בשביל כבוד צריך גם לחסוך**. אתר משרד הרווחה.

המוסד לביטוח לאומי (2018). **תעריפי חיסכון לכל ילד**.

שטייר, ח' ולוין, ע' (2013). מצוקות חומריות בישראל. בתוך ד' ברדוד (עורך), **דוח מצב המדינה: חברה, כלכלה ומדיניות** (עמ' 285–302). מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל.

Beverly, S. G., Clancy, M. M., & Sherraden, M. (2016). *Universal accounts at birth: Results from SEED for Oklahoma kids* (CSD research summary no. 16–07). Washington University, Center for Social Development.

Boehm, T. P., & Schlottman, A. M. (1999). Does homeownership by parents have an economic impact on their children? *Journal of Housing Economics*, 8(3), 217–232.

Butrica, B. (2015, March). *A Review of children's bank accounts* (Research report). Urban Institute.

Clancy, M. M., Beverly, S. G., Sherraden, M., & Huang, J. (2016). Testing universal child development accounts: Financial effects in a large social experiment. *Social Service Review*, 90(4), 683–708.

Elliott, W., Destin, M., & Friedline, T. (2011). Taking stock of ten years of research on the relationship between assets and children's educational outcomes: Implications for theory, policy and intervention. *Children and Youth Services Review*, 33(11), 2312–2328.

- Fernandes, D., Lynch Jr, J. G., & Netemeyer, R. G. (2014). Financial literacy, financial education, and downstream financial behaviors. *Management Science*, 60(8), 1861–1883.
- Figueiredo Filho, D. B., Paranhos, R., Rocha, E. C. D., Batista, M., Silva Jr, J. A. D., Santos, M. L. W. D., & Marino, J. G. (2013). When is statistical significance not significant? *Brazilian Political Science Review*, 7(1), 31–55.
- Frenette, M. (2017, April). Investments in registered education savings plans and postsecondary attendance. *Economic Insights*, 71. Statistics Canada, catalogue no. 11-626-X.
- Gjertson, L. (2016). Emergency saving and household hardship. *Journal of Family and Economic Issues*, 37(1), 1–17.
- Green, R., K., & White, M. J. (1997). Measuring the benefits of homeownership: Effects on children. *Journal of Urban Economics*, 41(3), 441–461.
- Grinstein-Weiss, M., Kondratjeva, O., Roll, S. P., Pinto, O., & Gottlieb, D. (2019). The Saving for Every Child Program in Israel: An overview of a universal asset-building policy. *Asia Pacific journal of social work and development*, 29(1), 20–33.
- Han, C. K., & Chia, A. (2012). A preliminary study on parents saving in the child development account in Singapore. *Children and Youth Services Review*, 34(9), 1583–1589.
- Haurin, D. R., Parcel, T. L., & Haurin, R. J. (2002). Does homeownership affect child outcomes? *Real Estate Economics*, 30(4), 635–666.
- Huang, J., Beverly, S., Clancy, M., Lassar, T., & Sherraden, M. (2013). Early program enrollment in a statewide child development account program. *Journal of Policy Practice*, 12(1), 62–81.
- Huang, J., Kim, Y., & Sherraden, M. (2017). Material hardship and children's social-emotional development: Testing mitigating effects of child development accounts in a randomized experiment. *Child: Care, Health and Development*, 43(1), 89–96.
- Huang, J., Kim, Y., Sherraden, M., & Clancy, M. M. (2014). *Material hardship and maternal depressive symptoms: Testing buffering effects of child development accounts in a randomized experiment*. Manuscript submitted for publication, Center for Social Development, Washington University, St. Louis, MO.
- Huang, J., Nam, Y., & Sherraden, M. S. (2013). Financial knowledge and child development account policy: A test of financial capability. *Journal of Consumer Affairs*, 47(1), 1–26.

- Huang, J., Nam, Y., Sherraden, M., & Clancy. (2019). Impacts of child development accounts on parenting practices: evidence from a randomized statewide experiment. *Asia Pacific Journal of Social Work and Development*, 29(1), 34–47.
- Huang, J., Sherraden, M., Kim, Y., & Clancy, M. M. (2014). Effects of child development accounts on early social-emotional development: An experimental test. *JAMA Pediatrics*, 168(3), 265–271.
- Huang, J., Sherraden, M., & Purnell, J. Q. (2014). Impacts of child development accounts on maternal depressive symptoms: Evidence from a randomized statewide policy experiment. *Social Science & Medicine*, 112, 30–38.
- Imbeau, E. (2015). *Analysis of the Canada education savings program participation and expenditures for different income groups*. Technical report prepared for the Canada education savings program summative evaluation. Employment and social development of Canada.
- Kempson, E., Finney, A., & Davies, S. (2011). *The child trust fund: Findings from the wave 2 evaluation*. HM Revenue and Customs Research Report 143. Personal Finance Research Centre, University of Bristol.
- Kim, Y., & Sherraden, M. (2011). Do parental assets matter for children's educational attainment? Evidence from mediation tests. *Children and Youth Services Review*, 33(6), 969–979.
- Kim, Y., Sherraden, M., Huang, J., & Clancy, M. M. (2015). Child development accounts and parental educational expectations for young children: Early evidence from a statewide social experiment. *Social Service Review*, 89(1), 99–137.
- Loke, V., & Sherraden, M. (2009). Building assets from birth: A global comparison of child development account policies. *International Journal of Social Welfare*, 18(2), 119–129.
- Mani, A., Mullainathan, S., Shafir, E., & Zhao, J. (2013). Poverty impedes cognitive function. *Science*, 341(6149), 976–980.
- McKernan, S., M, Ratcliffe, C., & Vinopal, K. (2009, November). *Do assets help families cope with adverse events? Perspectives on Low-Income Working Families Brief 10*. Urban Institute.
- Miller, M., Reichelstein, J., Salas, C., & Zia, B. (2015). Can you help someone become financially capable? A meta-analysis of the literature. *The World Bank Research Observer*, 30(2), 220–246.

- Moulton, S., Collins, J. M., Loibl, C., & Samek, A. (2015). Effects of monitoring on mortgage delinquency: Evidence from a randomized field study. *Journal of Policy Analysis and Management*, 34(1), 184–207.
- Mullainathan, S., & Shafir, E. (2013). *Scarcity: Why having too little means so much*. Times Books, Henry Holt and company.
- National Insurance Institute of Israel. (2018). *Children – child allowance rates*.
- Shanks, T. R. W. (2007). The impacts of household wealth on child development. *Journal of Poverty*, 11(2), 93–11.
- Shanks, T. R. W., & Destin, M. (2009). Parental expectations and educational outcomes for young African American adults: Do household assets matter? *Race and Social Problems*, 1(1), 27–35.
- Sherraden, M. (1990). Stakeholding: Notes on a theory of welfare based on assets. *Social Service Review*, 64(4), 580–601.
- Sherraden, M. (1991). *Assets and the poor: A new American welfare policy*. ME Sharpe.
- Sherraden, M., Cheng, L. C., Ssewamala, F. M., Kim, Y., Loke, V., Zou, L., ... Han, C. K. (2016). International child development accounts. In C. Franklin et al. (Eds.), *Encyclopedia of social work*.
- Shobe, M., & Page-Adams, D. (2001). Assets, future orientation, and well-being: Exploring and extending Sherraden's framework. *Journal of Sociology and Social Welfare*, 28(3), 109–128.
- Theodos, B., Stacy, C. P., & Daniels, R. (2018). Client led coaching: A random assignment evaluation of the impacts of financial coaching programs. *Journal of Economic Behavior and Organization*, 155, 140–158.
- Zager, R., Kim, Y., Nam, Y., Clancy, M., & Sherraden, M. (2010). The SEED for Oklahoma Kids Experiment: Initial account opening and savings (CSD Research Report 10–14). Washington University, Center for Social Development.
- Zhan, M. (2006). Assets, parental expectations and involvement, and children's educational performance. *Children and Youth Services Review*, 28(8), 961–975.
- Zhan, M., & Sherraden, M. (2003). Assets, expectations, and children's educational achievement in female-headed households. *Social Service Review*, 77(2), 191–211.

